

SZEGÉNY ORSZÁG, SZEGÉNY NÉP

NEMZETEK ÉLETLEHETŐSÉGEIT és sorsát elsősorban és főleg földrajzi adottságaik formálják. Végeredményben még történelmük is túlnyomórészt az előbbi hatások következménye, mert magának a népleleknek kialakulása, mely a történelmi folyamat legfőbb tényezője, a népi életér földrajzi és klimatikus viszonyaitól függ.

Nem szükséges bővebben bizonyíthatnunk, hogy a túl zord éghajlat éppúgy nem alkalmas egészséges, tetterős, fejlődőképű nemzetek kialakítására, mint a trópusok lankasztó forrósága. Magas kultúrájú, erős nemzetek minden időben a mérsékelt égű többé-kevésbé termékeny, művelhető síkságain és dombvidékein fejlődtek nagygyá. Ugyancsak köztudomású, hogy a

mérsékelt égöv tengermenti vidékei kiválóan alkalmasak a civilizáció, a gazdasági és szellemi kultúra kifejlesztésére.

Általában azt is elmondhatjuk, hogy az országok földrajzi adottságaik szerint alakultak és alakulnak napjainkban iparosodott, vagy túlnyomórészben agrárállammá. Kétségtelen ugyanis, hogy mindenkor a föld termőfelülete és a föld méhének feltárható kincsei adják az országok legszélesebb és legszilárdabb fenntartó alapját és csupán a termőföldnek a népesség túlszaporodása folytán bekövetkezett szűkössége vonja magával az iparforgalom túlfeljlődését, ha erre a lehetőségek — elsősorban ismét a földrajzi adottságok — kedvezőek voltak.

Ma már az európai országok gazdaságuk összetételét, tehát főleg az agrárgazdaság és iparforgalom egymáshoz való arányát tekintve nagyon változatos képet mutatnak. A két szélsőséget a nyugateurópai tengermenti országok egyik-másika, másrészt Oroszország, Lengyelország és a balkáni államok képviselik. Nagy-Britanniában a kereső népességnek csupán 5—6 százaléka, viszont Lengyelországban több mint 77%-a östermelő hivatású. Természetes tehát, — a többek között — hogy a különböző mértékben iparosodott országokban az agrárgazdaság súlya és jelentősége a nemzetgazdaság egyetemességéhez képest nagyon eltérő. Erőteljesen iparosodott ország megengedheti magának, hogy agrártermelését mellérendelt fontosságúnak tekintse, — annál is inkább, mert az idegen számlára, külforgalom részére végzett, iparforgalmi tevékenység hasonlíthatatlanul jobban kifizetődő és lényegesen magasabb jövedelmet és életszintet, illetve jólétet biztosíthat munkásainak. Igaz viszont, hogy a mezőgazdasági termékekben való önellátás híján a túlindusztrializált országok veszedelmesen ki vannak szolgáltatva a világpiaci konjunktúrális alakulásának.

Az európai agrárgazdaságok ellátó képessége tehát, amint mondtuk, számos körülménytől függőleg szélsőségesen eltérő. Elsősorban függ a földrajzi, illetve a termő területhez viszonyított népsűrűségtől, továbbá a mezőgazdasági termelés szintjétől és nem utolsósorban a népesség igénykomplexumától. Természetes ugyanis, hogy szegény ország szegény lakossága kevesebbet, illetve kisebb értékűt fogyaszt mezőgazdasági cikkekből is, mint az erősen iparosodott országok általában jobb módú, magasabb szintű, többnyire város lakó népe. Bátran állíthatjuk ugyanis, hogy a túlnyomóan agrár jellegű országok és népek is mindig szegényebbek, mint az ipari országok, annak ellenére, hogy emiatt természetszerűleg sokkal kevesebb belföldi, mezőgazdasági nyerstermék jut a lakosság egyedeire. Így például, amint tudjuk, Nagy Britanniában a világ egyik leggazdagabb országa, a kis Svájc sem tartozik a szegényebbek közé, Angliában mégis összesen alig 5 métermázsza közvetlenül hasznosítható agrártermék (növényi és állati) jut az összlakosság egyedeire, Svájcban is kevesebb 10 mázsánál, ellenben a balti, túlnyomóan agrárjellegű országokban ez a hányados 10 és 25 q között van. E vonatkozásban hazánk szintén középhelyet foglal el, minthogy a trianoni Csonka-Magyarország az időszak átlagában számítható kereken 8 és $\frac{3}{4}$ millió lakosára 11*6 métermázsza elfogyasztható, illetve felhasználható mezőgazdasági, vegyes nyerstermék jutott. E rangsorban Dánia vezet az egész lakosság lélekszámára eső mintegy 25 q terménymennyiséggel, ellenben a balkáni államok, Lengyel- és Olaszország nálunk is lényegesen kedvezőtlenebb helyzetben voltak.

Országok nemzeti jövedelmét hiánytalanul megbízható szám- és értékadatokba foglalni úgyszólván lehetetlen feladat. Meg kell elégednünk azzal, hogy a szabatosan megállapítható jövedelemrészekkel, illetve azok egy főre eső hányadosával jellemezzük a népesség jóléti helyzetét. Másrészt ezeket használjuk fel összehasonlítás céljaira. Az országok népének magától

értetődőleg hasonlíthatlanul legnagyobb arányú jövedelmi forrása az agrártermelés és iparforgalom, míg a többi nemzeti jövedelemrész ezeknek többnyire csak származéka.

Az európai országokat termelési jellegük szerint három főcsoportba sorolhatjuk. Az elsőbe a jellegzetesen iparos nagy és kisebb országok tartoznak, ahol a lakosság nagyobbik hányada iparforgalmi elem, míg az agrárnépesség aránya 30—35 százalékon alul marad. A második főcsoportba olyan, többnyire nyugateurópai, agrárjellegű országok tartoznak, melyeknek már számottevő nagyiparuk van, de emellett mezőgazdasági szintje viszonylag magas. Végül a harmadik csoport a keleteurópai és balkáni, túlnyomólag agrár jellegű országoké.

Az első főcsoportba 10—11 európai ország tartozik: Nagy-Britannia, Franciaország, a Németbirodalom Ausztriával, Svédország, Belgium, Németalföld, a néhai Csehszlovákia és Svájc. Továbbá bizonyos szempontból Dánia és Norvégia is ideszámítható, mert népességüknek csak kb. 35 százaléka őstermelő. (Norvégia lakossága tudvalévőleg nagyjából halász- és tengerész-nép.) A második főcsoportba sorolható: Olaszország, Finnország, Spanyolország, az ír szabadállam és talán Portugália is. Végül a keleti agrárországok száma, amennyiben hazánkat is ideértjük, 9—10. Kétségtelenül ide sorolandó, bár termelési eredményeiről minden reprezentatív statisztika dacára kevés megbízható tudunk, a nagy Oroszbirodalom is, amennyiben gazdaságilag Európához számítjuk.

A három főcsoportba sorozott országok népének jóléte és életszintje között köztudomás szerint óriási szélsőségek tapasztalhatók. És pedig elsősorban és főleg az őstermelőnép jövedelmét és életmódját illetően, mert a mindenkori középosztály és ipari proletariátus túlnyomó részének életszintje világszerte sokkal kisebb különbözőséget mutat. Végre is kiváltságos gazdagok, jómódú kereskedők, jólkereső iparosok — másrészt városi, elesett szegények is minden országban fölösen akadnak, legfeljebb az arányokban van különbség. Az őstermelőréteg azonban homogénebb, kompaktabb tömeg, melynek sorsát az ország természeti és politikai adottságai közvetlenül és kijátszhatatlanul befolyásolják. Itt úgyszólván „predesztinációról“ beszélhetünk, — arról, hogy az egyik ország parasztsága alig enyhíthető szegénységre, a másiké viszont aránylagos jómódra van ítélve, amit persze nem okvetlen Magyarországra értünk.

Az őstermelők sorsát alakító adottságok sokrétűek, de végeredményben egyetlen számadattal jellemezhetők. Ha ugyanis pontosan meg tudnók adni az őstermelőgyedeknek a mezőgazdálkodásból származó, bruttó terméj-jövedelmét, úgy nyilvánvalóan helytálló következtetést vonhatnánk le az egyes országok parasztságának jóléti és életszint-különbségére vonatkozólag. A valóságban ezt a mindenkori jövedelemhányadot kiszámítani igeit bajos, mert a termékek értékesítésének lehetőségei hely, idő és egyéb körülmények szerint nagymértékben változóak. Erősen függenek a világpiaci, konjunktúrális áralakulástól, esetleg a belső piacok mesterséges árszabályozásától, nemkülönben a piacoknak a termelőhelytől való távolságától, azok felvevőképességétől, továbbá az értékesítés és szállítás megszervezésétől és sok más körülménytől. Ezek a tényezők minden országban egyidőben is különbözőek lehetnek. Ennélfogva be kell érünk azzal, hogy az országos agrártermelésből az őstermelőnépesség egyedeire eső, akár saját fogyasztásban, akár piacon (közvetlenül értékesíthető) nyerstermék-mennyiséget hasonlítjuk össze. Magától értetődik, hogy ennek a termékösszeségnek minőségi és mennyiségi összetétele európa-szerte sem azonos, de bátran állítható, hogy nagyjából hasonló és a különbözőség szempontunkból nem túlságos jelentőségű.

Ha ez utóbbi mennyiséghányadosokat kiszámítjuk, igen érdekes eredményekhez jutunk. Így például az európai országok közül Dániában adag évenként egy-egy őstermelőre eső, értékesíthető agrártermék-hányados 70 métermázsa, Nagybritanniában kb. 86 q, Franciaországban azonban már csak 31 és a Németbirodalomban Ausztria betudásával mintegy 35 métermázsa.

Elég magasak még e hányadosok valamennyi erősen iparosodott, nyugati államban, 20-n felül volt a trianoni Magyarországon, de már a balti államokban, Spanyolországban, Olasz- és Lengyelországban 10 és 20 q közé esik, míg a legtöbb balkáni országban a 10 métermázsán alul marad. A hányadosok különben részletesen felsorolva a következők:

Ország	Östermelő- keresők arányzáma %	Az értékesített növényter- ményekből esett egy lélekre	Az állati termékekből egy öttermelő- métermázsá ra	Az egész értékesített mennyi- ségből s
Dánia.....	35·3	26·0	43·7	70·7
Nagy-Britannia	5·6	36·6	49·7	86·3
Franciaország	35·7	20·35	11·8	31·1
Csehszlovákia	28·2	28·3	12·7	41·0
A régi Németbirodalom ...	28·9	22·2	14·9	37·1
Ausztria külön	31·7	14·85	14·75	29·6
Belgium.....	17·1	29·35	18·45	47·8
Németalföld	20·6	25·95	28·9	54·8
Svájc	21·3	10·6	33·75	44·3
Svédország	36·0	20·7	14·6	35·3
Norvégia	35·3	9·05	15·35	24·4
Finnország	64·6	6·65	8·55	15·2
Ír szabadállam	52·1	10·75	19·4	30·1
Spanyolország	56·1	15·25	2·85	18·1
Olaszország	47·3	10·55	3·75	14·3
Litvánia.....	76·7	9·45	6·35	15·8
Lettország	65·9	8·2	7·35	15·5
Észtország	68·1	8·9	8·8	17·7
Trianoni Magyarország ...	51·0	18·25	4·6	22·85
Nagy-Románia	75·0	6·6	2·8	9·4
Bulgária.....	74·3	5·95	3·85	9·8
Lengyelország	77·2	7·75	3·9	11·65
Jugoszlávia kb.	75·0	7·15	3·65	10·8
Görögország	53·8	3·95	3·45	7·4
Szovjet-Oroszország	75·0?	11·3	3·6	14·9
Északamerikai E. Á.	22·0	16·0	25·3	41·3

Kétségtelen, hogy már e mennyiségadatok is erősen jellemzőek az egyes országok östermelőinek jólétére és életszintjére. Megkísérélhetjük azonban az agrártermékek értékesítéséből származó nyersjövedelem pénzértékét is hozzávetőleg kiszámítani, ha azonos, mégpedig a trianoni időszak magyar termelői átlagáival számolunk. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy bár az egyes országokban az értékesíthető növényterméshányad igen eltérő összetételű, mégis azt minden további nélkül a magyar átlagegységárral értékelhetjük. Ellenben az állati szolgáltatmányok értékelésénél az eltérő megoszlást szükségszerűleg tekintetbe kell vennünk. Ez utóbbiakat az egyszerűség kedvéért három nagy csoportba sorolhatjuk, mégpedig vágásra (exportra) szánt élőállatértékesítésre, továbbá tejtermelésre és végül egyéb, vegyes állati termék értékesítésére. Az értékesített vágóállatok vegyes mennyiségének termelői ára hazánkban a trianoni időszak átlagában 70—80 P volt élősúlymétermázsánként, a teljes tehéntejé kb. 15 P, míg a többi termékek megközelítő átlagértéke 115—120 P között volt.

A feltételezéseink útján nyert, elméleti értékadatok szerint, míg a magyar agrártermelésnek élőállatok és állati termékek értékesítéséből származott nyers hasznából az időszak átlagában ténylegesen 195 P

jutott egy földműveslélekre, addig a nyugati iparosországokban ez a hányados 400 és 1.500 P között változott volna. Továbbá, míg csonk hazánkban az összes agrártermékek értékesítéséből az őstermelő egyedeke átlag évenként 350—360 P jutott, ez a nyersjövedelem Dániában 1.320, Nagy-Britanniában 1.820 pengő lett volna. De még a Németbirodalomban és Ausztriában is 600 pengőn felül állapítható meg. Ellenben a volt Nagyromániában és Jugoszláviában, de a többi keleti és balkáni országokban is, alig lehetett több 195—250 pengőnél. Valószínű azonban, hogy a nagyiparos országokban feltételezhető kedvezőbb értékesítés és magasabb árak folytán e szélsőséges határok még nagyobbak.

Mindezekből nyilvánvaló, hogy a nyugateurópai, iparosodott és emellett többnyire magas eredményes agrárgazdasággal bíró országokban az őstermelőknek, másrészt a keleturópai, túlnyomólag agrár-államok földműveseinek anyagi helyzete és életsorsa között lényegbevágó különbség van. Joggal beszélhetünk tehát nyugateurópai, polgáriusuk és ellentétképpen keleturópai röghöz kötött, szegény parasztságról, mely utóbbiak az előbbieket életszintjét belátható időn belül semmiképp meg nem közelíthetik. A magyar parasztság még csak valamelyest elviselhető, jóléti és életszinti helyzetet foglal el a balkáni és lengyelországi földműves-nép fölött, de ezt a jobb híján tűrhető életlehetőséget is részben a mezőgazdaságon kívüli munkaalakoknak köszönheti.

Meglehetősen vigasztalan ez a kép, melyet itt rideg számokkal alá-támasztva festettünk. A nyugateurópai, jómódú földművesréteg kiváltságosán kedvező helyzetét a keleti szegény parasztság fölött sokan a történeti folyamatokból vezetik le, melyben az előbbieket jóval hamarabb szabadultak fel a feudális szolgaság, a jobbágsors igájából és így volt idejük kultúrálódni, ami azután természetesen (?) a polgáriusodáshoz és vagyonosodáshoz vezetett. Ennélfogva — ha megkésetten is, a keleti parasztság — különlegesen a magyar földműves-nép előtt is nyitva állana a közeljövőben a gazdagodás és „polgáriusodás“ útja. „És ez utóbbi csupán a jóakarató és hozzáértő agrárszociális politikán múlik.“

Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy mindez túlzott optimizmus és utópisztikus eszmei célkitűzés. A magyar parasztságnak ahhoz, hogy csupán a németbirodalmi, még mindig csak szerény, viszonylagos jólétben élő agrárnépeesség jóléti helyzetét elérhesse, máris 100 százalékkal több terményt kellene értékesítenie azonos összetételben a német piacok árain. Hogy pedig az átlagos angol gazda jómódját és életszintjét elérhesse, a mai értékesíthető produktumnak négyszeresét. Ez utóbbi nyilvánvalóan lehetetlen, mert ehhez elsősorban kétszeres terjedelmű és kétszeres hozamú termőföldhányadnak kellene jutnia a magyar földműves-nép egyedeire. Viszont ez csak úgy lenne lehetséges, ha hirtelen nagy iparfejlesztés és gyarmatbirodalom alapítása révén őstermelőnépünk létszámaránya felére csökkenne. Az utóbbi pedig, ha nemcsak gazdálkodási rendszerünk, de klímánk is gyökeresen megváltoznék. A sokat emlegetett dán példa még kevésbé utánozható. Gyakran hangoztatott vélekedés, hogy a dán parasztságot a szövetkezés és ezúton a gazdálkodás legmagasabbfokú racionalizálása tette gazdaggá. És hogy Dániában egy 20—50 holdas parasztbirtok kétszerannyit jövedelmez, mint hazánkban egy öt-tízszerez nagyságú középbirtok. Mindez lehetséges, de a dán gazdaság megszervezésének és kifejlesztésének megvolt a két sorsdöntő alapfeltétele, mégpedig a paradús tengeri klíma és a korlátlan felvevőképességű, közeli piacok. A dán agrárgazdaság már nem is egyszerű földművelés és állattenyésztés, hanem értékes, keresett élelmiszereket produkáló nagyipari, illetve kisipari szövetkezeti üzem. És miként a nagyiparos országokban, itt az agrártermelésnek elsőrendű szempontja korántsem az önellátás, hanem ellenkezőleg a külforgalmi értékesítés. Anynyira nem, hogy Dánia még kenyérmagvakban is jelentős importra szorul, mert nem érdemes búzát termelnie. És miként a nagyiparos országok olcsó

nyersanyagot importálnak, amivel szemben készárut visznek ki, úgy Dánia nagymennyiségű takarmányt hoz be állatai számára, hogy ennek ellenében vaját, húst, szalonnát és tojást óriási tömegekben vigyen a világpiacra. Dánia körül van véve jólfizető, élelmiszerekben ellátatlan kisebb-nagyobb országokkal. Nagy-Britannián kívül a Németbirodalom, Belgium, sőt Hollandia és Franciaország is készséges vásárlói. Meg kell még említenünk, hogy a dán parasztság lélekszáma ezidőszerint mindössze 1.3—1.4 millió, az ország egész népességének alig több, mint harmadrésze és az átlag őstermelőre kb. 2 hektár, tehát csaknem kétszerannyi művelt terület jut, mint sonka hazánkban.

Hazánk agrárgazdaságának és őstermelő népének ezidőszerint ilyen kedvező lehetőségei nincsenek. A mi közeli és távoli piacainkat nagy gondal és fáradsággal kell megszereznünk és megszerveznünk, s azokon a legtöbb cikkben a körülöttünk fekvő, szegény agrárországok exportjával élesen versenyeznünk. A közelmúltban és ezidőszerint legfőbb agrárkivitelünk gabonában és élőmarhában volt és van, ami a magyar gazdának a múltban sem biztosított s a belátható jövőben is aligha biztosíthat megfelelő hasznot.

Mindazonáltal nincs okunk a csüggedésre, mert hazai őstermelő-népünk jóléte fejlesztésére még igen nagy lehetőségek kínálkoznak. A mi célkitűzésünk elsősorban a hazai ellátás javítása és a több, illetve jobb termelés révén a termelési költségek apasztása lehet. Másodsorban pedig agrártermelésünknek racionális átalakítása minőségi cikkek exportjára. Hogy a magyar parasztság jobbléthez és jelentékenyen magasabb életszinthez jusson, agrártermelésének, de egyben a népesség élelmezésének is gyökeresen át kell alakulnia. Kevesebb kenyérmagot és több állati takarmányt kell termelnünk. Még a lecsökkentendő lisztadagot is jórészen az öntözéssel kitermelendő rizzsel kell helyettesítenünk. Nagyobb és jobb állatállomány révén több hús- és tejtaplálék, továbbá sok cukor, bőséges, változatos főzelék- és gyümölcsfejadag. A hasonlíthatatlanul nagyobb állatállomány jobb trágyaellátást jelent, amit még a célszerűség legfelső határáig műtrágyázással kell pótolnunk, hogy termőföldjeink hozamát a maximumig fokozzuk. A racionálisabb munkahasznosítás útján idővel csökkenő arányszámú földművesnép a mainál jobban fogja ellátni agrárgazdaságunkat és így a földellátás kedvezőbbé válik. Az iparosodási és városiasodást folyamat, bár annak is megvannak a határai, különben is feltartóztathatatlan. A mezőgazdasági és ezzel okozati összefüggésben az iparforgalmi többtermelés folytán bekövetkező nemzeti vagyonosodás mind több lehetőséget fog adni az államnak és a társadalomnak szociális és kulturális feladatok megoldására, elsősorban a falu életszintjének emelésére. Mindez természetesen céltudatos, nehéz, kitartó és huzamos időt igénylő gazdaságfejlesztő munkafolyamatot jelent. Rengeteg tőke- és munkabefektetést.

ÚJLAKI NAGY ÁRPÁD